

Layihənin istiqaməti: “İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi”

Unudulmaz pedaqqoq, ədəbi tənqidimizin cəngavərlərindən biri, filologiya elmləri doktoru, professor, yazıçı, ən başlıcası bizim nəslin sevimli müəllimi olmuş Qulu Xəlilov barəsində dəfələrlə yazmışam. Hər dəfə də bu çoxcəhətli yaradıcılığa malik şəxsiyyətin müəyyən sahələrdəki xidmətlərindən və qəlbim-dəki möhtəşəm abidəsindən söz açmağa çalışmışam. Hər ilin noyabrı... Bu ayda dünyaya gəlmişdi, elə bu ayda da bizə "əlvida" dedi. Nə yazdıqları, nə də hazırladığım televiziya verilişi - "Yadigarlar" ürəyimi soyutmadı. Ondan yazmaq, danışmaq-mənim üçün bir do-yumsuzluğa çevrilib.

Bu dəfə Qulu Xəlilovun mətbuatla, jurnalistikamızla bağlı fikirlərini araşdırıdım. Duydum ki, görkəmli alimin və mükəmməl qələm sahibinin fikirlərindən örnek götürüləcək nümunələr çoxdur. Filoloq alim Hamid Qasızməzadə deyərdi ki, Qulu Xəlilovun yaradıcılığı gənc nəslə örnek ola biləcək gözəl keyfiyyətlərə zəngindir. Əlbəttə, bu, asanlıqla əldə edilməmiş, gərgin əməyin, zəhmətin, səyin nəticəsində qazanılmışdır. Keçirdiyi ağır xəstəliklər, məruz qaldığı çətin cərrahiyə əməliyyatları onun yazış-yaratmaq eşqini söndürə bilməmiş, eksinə, iradəsini bir qədər də möhkəmləndirmişdir. Qulu Xəlilovun ilk bədii əsəri "Yaşamaq istəyirəm" povesti. Əslində əsərin qəhrəmanı - gənc jurnalist Azər Savalanlı elə müəllifin özüdür. Qulu Xəlilov böyük metanətlə qəhrəmanının -məhz özünün ömrün acısına, ağır zərbəsinə davam getirmək, hədsiz həyat eşqi ilə yaşamaq və yaratmaq iqtidarında olduğunu bədii sözün qüdrətə söyləyə bilməşdir. Sovet dövründə bu povesti N. Ostrovskinin "Polad neçə bərkidi" əsəri ilə müqayisə edərdilər. Bu gün tam məsuliyyətimlə deyirəm ki, Qulu Xəlilovun əsəri daha güclü və mükəmməldir.

bayrağıdır, ideya ve məfkurə silahıdır. Bu silah, bu bayraq isə işıqlı, mütərəqqi fikir və ideyalar təbliğ etməsi, həqiqətin keşiyində ayıq-sayıq dayanması, ictimai həqiqizliyə, ədalətsizliyə sərrast atəş açması sayəsində nüfuzlu, güclü, qüdrətli olur. Bu bayraq, bu orqan jurnalistin şərəfi, ləyaqəti və ilham mənəbəvidir.”

Beləliklə, Qulu Xəlilovun tövsiyələrinə bu günün prizmasından yanaşsaq geldiyimiz nəticələrin vacibliyi diqqət çəkir: Həyatı dərindən bilən, geniş dün-yagörüslü, yüksək nəzəri biliyə malik, çevik təfəkkürlü, məntiqli jurnalist həmişə ağılı, biliyi, məlumatı, elmi və publisist təfəkkürü ilə fərqlənir. Bax, o zaman qələm onun əlində insan səadəti-nə xidmət edən bir vasitəyə çevirilir.

"Elmi təfəkkür və jurnalistik məhərəti" adlı məqaləsində "jurnalistika bir sənət kimi ən çox elmə, yoxsa müəyyən bir janra daxildir" sualını cavablandırıb. 1969-cu ildə yazılmış fikirlər bugün üçün də aktualdır: "Jurnalistika özü spesifik xüsusiyyətlərinə görə ən çox bədii ədəbiyyatın publisistika növünə yaxın olsa da, onda elmin ünsürləri fəaliştrik edir. Buna baxmayaraq, jurnalistika müstəqil bir sənətdir, həm də xüsusi məharət tələb edən sənətdir. İstedadlı, ağılı, savadlı, elmlı adamların fəaliyyətində jurnalistliyin müəyyən əlamətləri ola bilər, ancaq onları heç kim peşəkar jurnalist saymaz. Bədii yaradıcılıqla məşğul olan sənətkarların fəaliyyətində jurnalistik sənətinin bir sıra xüsusiyyətlərinin olması şübhəsizdir. Lakin burada da hər yaradıcıya jurnalist demirlər. Jurnalistik ilə başqa-

**Əsil insan, alim və köhnə kişi,
yerin necə də görünür...**

sənətlər və elmlər arasındaki "yaxınlıq" və "uzaqlıq" da buradan gəlir. Həqiqi jurnalistdə elə spesifik və fərqləndirici cəhətlər var ki, onu heç bir sahənin adamında tapmaq mümkün deyildir. Qüvvəti istedəda malik jurnalist birinci növbədə ağıllı mühakimələri, məntiqi dərrakəsi və iti-kəskin qələmi ilə seçilir." Əlbəttə, jurnalistika ixtisası mətbuatla - qəzet və jurnalla, radio və televiziya ilə (o vaxt indiki kimi deyildi axı-F.X.) bağlı olduğundan bu sahədə qələm çalan şəxsin də istedadı, məharəti en çok yazıda meydana çıxır. Yadımdır ki, bize dərs dediyi dövrlərde Qulu müəllim bu cümləni tez-tez işlədərdi ki, jurnalist birinci növbədə müəyyən ideya, məfkurə adamıdır, qələmi, ağılı, fikri ilə aydın bir məqsədə xidmet edən şəxkdir, ictimai-siyasi xadimdir. Mən cə, jurnalistin nə dərəcədə qərəzli və ya dürüst olması da elə burdan irəli gelir. Qulu Xəlilov yazdı: "Jurnalistin xidmət etdiyi orqan, qəzət-jurnal onun

lara yaradıcı yanaşan qabiliyyətli tarixçi və səsioloq, həm iqtisadçı və siyasetçi, həm psixoloq və pedaqoq, həm də iti-kəskin qələmə - sözə malik publisist və ədəbiyyatçı, hətta bəzən filosof olmalıdır. Həqiqi jurnalist kəşfiyyatçı və ixtiraçıdır. Axtaran, arayan, oxuyan, öyrənən, seçən, qruplaşdırın, kəşfiyyatçı... Faktların həqiqi məğzını, ruhunu üzə çıxaran və yaradan ixtiraçı..." Nə qədər mənali və doğru mülahizədir. Həyat da təsdiqləyir ki, bu yol ilə gedən jurnalist həm özü öyrənir, həyatı, varlığı, insanları dərk edir, həm də öyrədir, tərbiyə edir, ilhamı gətirir, səfərberliyə alır, silahlandırır. Bu cəhət həm elmi, həm də bədii təfəkkürün mahiyyətində, məqsəd və niyyətində qüvvətli olur. Qulu Xəlilov yazırırdı: "Axtarmayan, öyrənməyən, savadlanmayan, ziyalılaşmayan jurnalistin təfəkkürü də, mühabimələri də bəsit və dayaz olur. O, başqalarının dediklərini təkrar edə-edə nəticədə fikir mühakiməsinin köləsinə çevrilir." Bu fikrin tamamını kimi Səməd Vurğunun bir deyimini xatırlamaq da yerine düşür: "İnsan özündən razi qalanda, onun inkişafı dayanır."

Qulu müəllimin jurnalistdə dəyərləndirdiyi əsas məziyyətlərdən biri də cü-rət idi. Deyərdi ki, cürətsizlik alçaqlıqdır. Cəsarətsizlər dən yaxşı iş gözləmə. Belə sifətə malik olan heç bir zaman təşəbbüsə müvəffəq olmaz. Həqiqətən də... Dahi bəstəkar, qüdrətli jurnalist və publisist Üzeyir bəy Hacıbəylinin fikirlərindən sitat gətirərdi: "Cürətsiz həmişə cüretlinin ayaqaltısı olar. Bir aile təməlindən tutmuş dövlətə kimini cürətli ilə cürətsizin arasında böyük bir fərq müşahidə olunur. Cüretli səadət və xoşbəxtlik sayesində dolanarkən, cürətsiz məzəllələr altında mutəzəyyiqliq fəna bir ovza ilə ömür keçirir. Cürətli oğul yox mənzilində

olan ata evini abad eder, cürətsiz isə atasının abad evini xarabazara döndərər." Qulu müəllim mətbuat tariximizdən onlarla, yüzlərlə misallar getirərək yazırdı: "Cəsarətli, qorxmaz, mübarizə insanlar jurnalistik fəaliyyətlərində həyatın, dövrün ruhunu, xalqı düşündürən problemləri əsas almış, elm və məariflə bağlı bir çox cəhətləri yana-yanadəyə bilmışlər. Həm də təqiblərə, hədələrə, məhrumiyyətlərə məruz qala-qala demişlər, qorxmadan, cəsaretlə demişlər. Onlar sənətin imkan və vəsütlərindən bacarıqla istifadə edərək jurnalistika sənətinə bir siyasi kəskinlik, mübarizlik, coşqunluq, publisistlik aşılımış və onu ictimai həyatı, insan idrakını dərk etmə metodlarından birinə çevirmişlər. Jurnalistika həm de ona görə güclü, sirayətdicili, təsirli idarəki, həyatın mahiyyətindən, bağrından qopub gəlirdi, varlıq elmi və bədii idarəkla təhlil-tədqiq edilirdi. Bu mədəni irsin sirlərinə yiyələnmədən həqiqi jurnalist olmaq olmaz." Bu mənada müasir jurnalistin üzərinə indi dahan ağır və şərəfli vəzifələr düşür. O, klassik irsi mənimseməklə bərabər müasir elmin, texnikanın müxtəlif sahələrindən də baş çıxarmalıdır. Internet əsriinin insanları yiq. Qulu Xəlilovun uzaq görənliliklə söylədiyi bir fikir bu gün bi-

■ Flora XƏLİLZADƏ *əməkdar jurnalist*

zim fəaliyyətimizin güzgüsüdür: "Müsəsir jurnalıst bugünkü elmin nailiyyətlərinə bələd olmasa, günün mühüm və vacib məsələlərini öyrənməsə, yüksək dil mədəniyyətinə iyiyələnməsə, jurnalıst sənətinin ləyaqət və şərəfini doğrulda bilməz." Burada bir məsələni də vurğulayaq ki, Qulu müəllim həmişə dilin saflığı uğrunda mübarizə aparan böyük vətəndaş alim idi. Qulu Xəlilov üçün ana dilimizin ətrini, ruhunu, şeiriyyatını, musiqisini, ahəngini, bütün gözəlliyini təkcə dilçilərimiz deyil, həm də qələm əhli, xüsusən jurnalıstlar qorunmalıdır. Qulu Xəlilov qətiyyəti budur: "Jurnalıst fikirlərinin geniş oxuculara çatması üçün öz yazılarında dil-üslub səlistliyinə, aydınlığına, axıcılığına diqqətlə yanasmalıdır."

Yadımdadır, bize "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı"ndan mühazirələr oxuyan professor Qulu Xəlilov imkan tapan kimi jurnalistikən məziyyətlərin dən danişar, onun ixtisas sahələri arasında ən şərəfli sənət olduğunu bildirərdi. Tövsiyə edərdi ki, ədəbi yaradıcılıq texnikasını ve söz sənətini dərin dən öyrənməsək, yaxşı jurnalist ola bilmərik. Tez-tez Avropa filosoflarına məxsus bir müdrik ifadə işləderdi: "Jurnalistin iddiası hər şeyə üstün gelməlidir." Amma sonra da belə izahın verərdi ki, bu iddia dürüstlükdən, haqdan, ədalətdən, həqiqətdən, vicdan dan, insana xidmətdən, mənəvi zənginlikdən və nəhayət vətən məhəbbətindən keçməlidir. Xalqı və Xalıqi düşünmək lazımdır. Çünkü Allahsızlıq insanı məhv edər. Bütün gizliləri görən və bilən odur. İndi hərdən mətbuata bazar köşkü kimi yanaşanları gördük cə, fikirləşirəm ki, Qulu müəllim onlar barəsində nə deyərdi? Məzəmmət dolu, yumor qarşılaşq, amma kəskin, adəmin yeddi qatından keçən ifadələri yadıma düşür: "Kal armudlar". O, bir məsələni da tez-tez vurğulayırdı ki, hər şeyin mayasında, bünövrəsində tərbiyə durur. Həqiqətən de tərbiyəli insan həmişə qərəzdən, böhtandan, söze xəyanətdən uzaq qaçar. Sevimli və unudulmaz müəllimimiz, əziz Qulu Xəlilovun Con Lokk yaradıcılığından çekdiyi bir ləçək məzmun mənasına görə bu gün də düşündürürçədür: "Doğrudan da pis tərbiyə olunmuş adamda igidlilik kobudluğa, alimlik pedantlığa, hazırlıq təlxəkliyə, sadəlik qabaliyə, həlimlik yaltaqlıqla çevrilir." Allah sənə rəhmət eləsin, Qulu müəllim! Sən əsil insan, alim və köhnə kişilərdən idin... Yerin necə görünür...

*Azərbaycan Respublikası Prezidenti
yanında Kütəvi İnformasiya
Vasitələrinin İnkişafına Dövlət
Dəstəyi Fonduunun maliyyəsi
əsasında hazırlanıb.*